

Роман ВАЩІН

ад'юнкт кафедри адміністративного
права та процесу Дніпровського
державного університету внутрішніх
справ (м. Дніпро, Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-9528-5963>

**СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ
ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ
ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ**

На нашу думку, будь-яка державна політика має орієнтуватися на певні стратегії, в яких міститимуться довготривалі цілі та завдання (на 5, 10 років та навіть більше). Стратегічні документи застосовуються у таких сферах діяльності, як зовнішня політика, національна безпека тощо. Наприклад, міжнародні партнери будуть вважати державу надійним партнером у випадку, якщо інституції, які відповідають за зовнішній вектор розвитку, діють саме як інституції на основі стратегічних засадничих документів, коли у міжнародній політиці держави не відбувається «розворот» на 180 градусів через зміну правлячої еліти чи, наприклад, зміну настрою чинного президента (сучасних прикладів такої політики вистачає). Стратегічні цілі мають бути визначені і щодо реформування правоохоронних органів України, відповідно до них мають розроблятися плани конкретних заходів із реформування. Такі стратегічні орієнтири необхідні для удосконалення, зокрема, інституту громадського контролю за діяльністю Національної поліції України.

Варто розглянути визначення стратегічних правових актів, які є в сучасній науковій літературі. Н. Харченко так визначає зазначені акти: «сукупність письмових правових актів, які містять здебільшого спеціалізовані норми права, що визначають вихідні засади та напрями суспільного чи державного розвитку в конкретно визначений період, а також схвалені органами державної влади» [7, с. 244]. Такі акти схвалюються органами державної влади і містять цілі та завдання, які мають досягати і виконувати здебільшого інші органи влади, а також розробляти плани своєї діяльності відповідно до стратегічних правових актів, які ухвалені іншими органами державної влади. Ця акти містять норми, що спонукають до реформаторської діяльності та змін в роботі органів державної влади. Особливістю тут є те, що, наприклад, Міністерство внутрішніх справ України за деякими напрямами реформування правоохоронних органів може лише розробляти пропозиції щодо вдосконалення законодавства, проекти законів та інших нормативно-правових актів з питань своєї компетенції.

Н. Харченко наводить важливі концептуальні засади і характеристики стратегічних правових актів: такі акти є нетиповими, нетрадиційними правовими актами, а також засобами правового регулювання; такі акти є взаємопов'язаними та взаємозалежними, кожен з яких виконує різні ролі у правовому регулюванні суспільних відносин; такі акти виступають детермінантою для розроблення та ухвалення нових не лише стратегічних актів, а також «класичних» нормативно-правових актів; такі акти можуть ухвалюватися комплексно, тобто від загального, де містяться концептуальні засади правового регулювання певної сфери суспільних відносин, мета і завдання державного та суспільного розвитку, до актів, які визначають механізми, процедури та строки реалізації цілей та завдань, що містяться у загальному акті; такі акти не мають офіційно визначеної ієрархії, але здебільшого розповсюдженими є такі моделі, як «доктрина-концепція-стратегія-план» або «стратегія-концепція-доктрина-програма» (на нашу думку, в будь-якому випадку стратегії є основою для розробки програм і планів заходів щодо реалізації таких стратегій); акти не впливають на виникнення суб'єктивних прав і не накладають юридичних обов'язків, вони не змінюють адміністративно-правовий статус органів державної влади; не існує в законодавстві визначення стратегічного правового акта; відповідальними за реалізацію виступають інші органи державної влади, а не той, хто його ухвалював [6, с. 180–181].

Якщо говорити про стратегічні орієнтири, що стосуються розвитку інституту громадянського контролю за діяльністю Національної поліції України, наразі чинною є Стратегія розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року

(далі – Стратегія), схвалена у 2017 р. Отже, Міністерство внутрішніх справ України забезпечує реалізацію цілей Стратегії, є підзвітність і демократичний цивільний контроль. Відповідно, така підзвітність і демократичний цивільний контроль у Стратегії передбачають становлення МВС України як суб'єкта системи демократичного цивільного контролю над органами системи МВС України; удосконалення форм та способів демократичного цивільного контролю над органами системи МВС України; відкритість і прозорість процесів підготовки і прийняття рішень в органах системи МВС України. Також Стратегією передбачалося залучення суспільства до процесу створення безпечного середовища, що охоплювало тісну співпрацю з територіальними громадами і суспільством у цілому; створення механізмів партнерства з інститутами громадянського суспільства [5].

Цей підхід стосується якраз у межах філософії «Community policing» підвищення довіри населення до діяльності правоохоронних органів через залучення інститутів громадянського суспільства до взаємодії та контролю за діяльністю поліцейських. У свою чергу, до демократичного цивільного контролю, якщо розглядати його із точки зору нормативного визначення, яке міститься у Законі України «Про національну безпеку України», належить також і громадський нагляд (саме таке словосполучення використовується у зазначеному законі [4]). У Стратегії передбачалося запровадження дієвих механізмів демократичного цивільного контролю і співпраці з громадськістю та подолання проблеми низького рівня ефективності застосування механізмів демократичного цивільного контролю, передбачених законодавчими актами [5].

У плані заходів з реалізації Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року серед завдань, які стосувалися стратегічних орієнтирів удосконалення інституту демократичного цивільного контролю, передбачалися завдання із удосконалення механізму подання скарг щодо порушення прав людини працівниками органів системи Міністерства внутрішніх справ України та удосконалення порядку розгляду скарг щодо порушення прав людини працівниками органів системи МВС України з урахуванням удосконаленого механізму їх подання [3]. На нашу думку, частково такі виклики подолані не були, оскільки в питанні форм громадського контролю залишається проблема формалізму та неефективності втілення в життя нормативних приписів щодо контролю.

Сучасним фундаментальним стратегічним правовим актом для Національної поліції України є Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки [1]. Значним позитивним елементом нового стратегічного документа є те, що він враховує реалії великої війни та вплив її на подальший розвиток суспільних відносин в Україні. П. 6. стратегічного плану як один із напрямів реформування визначено відкритість, прозорість, підзвітність та незалежність таких органів, п. 6.1. передбачено посилення механізмів демократичного цивільного контролю, завдяки якому передбачається мінімізація корупційних та інших ризиків шляхом посилення цивільного демократичного контролю за прийняттям рішень. У плані заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки форм реалізації громадського контролю у стосується п. 2.7.4 – «посилення механізму забезпечення прозорості діяльності органів правопорядку та прокуратури через їх офіційні веб-сайти, сторінки в соціальних мережах, доступ до відкритих даних тощо»; захід 6.1.3 передбачає затвердження типового положення про раду громадського контролю при органах правопорядку як засіб впровадження єдиних підходів до забезпечення реалізації права громадян на громадський нагляд (на нашу думку, варто уніфікувати підхід до термінології, оскільки у Законі України «Про Національну поліцію» застосовується термін «громадський контроль»). Такі ради мають отримати повноваження із делегування своїх представників у діяльність атестаційних, кадрових комісій, комісій з оцінювання якості, укладення угод про партнерство органів правопорядку та прокуратури з громадськими об'єднаннями, які б окреслювали конкретні напрями співпраці, спільні проекти, механізм регулярної комунікації та взаємодії [2] у контексті загального завдання 6.1 – посилення механізму демократичного цивільного контролю; серед завдань ще варто виділити завдання 6.2 – сприяння активній участі громадянського суспільства у взаємодії з органами правопорядку, 6.3 – забезпечення доступу до публічної інформації та підвищення громадської поінформованості про різні аспекти діяльності органів правопорядку, 6.5 – «забезпечення проведення щорічного соціологічного зовнішнього моніторингу діяльності органів правопорядку та прокуратури», 6.6 – «щорічне оприлюднення звітів для медіа та громадянського суспільства з акцентуванням на реформах, підзвітності та доброчесності» [2].

Отже, завдання, окреслені у плані заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, є слушними й відповідають впровадженню концепції «Community policing» у діяльність поліції, передбачають активне залучення інститутів громадянського суспільства до контролю за діяльністю поліції. Зауважимо, що щорічне проведення моніторингу має відбуватися не лише на загальнодержавному рівні, але й у окремих регіонах, громадах тощо задля визначення рівня задоволеності поліцейськими послугами та пріоритетних, на думку громадян, напрямів діяльності поліції у конкретних громадах, на основі чого можна порівняти бачення безпеки, наприклад, жителів міст та сіл тощо.

Значним позитивом є прийняття такого стратегічного правового акта і відповідного плану заходів із його реалізації, які містять чіткі стратегічні орієнтири вдосконалення системи правового забезпечення громадського контролю за діяльністю Національної поліції України.

1. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки : Указ Президента України від 11 травня 2023 р. № 273/2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>.

2. Про затвердження плану заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 р. № 792-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792-2024-%D1%80#Text>.

3. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 693-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/693-2019-%D1%80#Text>.

4. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

5. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80#Text>.

6. Харченко Н. П. Види стратегічних правових актів: загальнотеоретичні аспекти. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. Вип. 87. С. 179–183.

7. Харченко Н. П. Стратегічні правові акти України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 10. С. 242–246.

Дмитро ГОРБУЛЬОВ

аспірант кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»
(м. Дніпро, Україна)

БЕЗПЕЧНІ ПРОСТОРИ В ГРОМАДАХ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Громадська безпека є фундаментальним аспектом суспільства, що забезпечує добробут і безпеку окремих осіб і громад. Вона охоплює різні заходи, політику та ініціативи, спрямовані на запобігання та реагування на загрози, ризики та надзвичайні ситуації, що можуть виникнути. Розуміння важливості громадської безпеки має вирішальне значення для розвитку сильних і стійких громад, оскільки це не лише захищає життя та майно, але й сприяє соціальній згуртованості [1] – саме тій українській зброї, завдяки якій українці століттями боронять свою ідентичність.

Термін «безпечний простір» виник у середині 1960-х років як спосіб опису місць, присвячених маргіналізованим людям, які потребували захисту від нападів, дискримінації та переслідувань, щоб вони могли безпечно спілкуватися. Раннє використання цього терміну було пов'язане зі спільнотою ЛГБТКІА+. Однак подальші рухи за соціальну справедливість також прийняли цей термін і розширили його використання, додавши до нього місця, призначені для того, щоб бути вільними від упереджень, конфліктів, критики або потенційно загрозливих дій, ідей або розмов.

Наразі в багатьох громадах України розбудовуються безпечні простори – починаючи від звичайних укріплень та закінчуючи підземними школами та лікарнями.